

نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی شهری

و منطقه‌ایی مورد؛ شهر مهریز

علی اکبر نجفی کانی^۱

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه گلستان، گرگان، ایران

بهنام متوسلی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۹/۱۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۶/۱۱

چکیده

امروزه صنعتی شدن یکی از مهم‌ترین گام‌ها برای توسعه همه‌جانبه و متوازن کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود و از آنجایی که برای بسیاری از شهرهای ایران رشد شهرنشینی همراه با رشد صنعتی بوده است احداث صنایع در قالب مجتمع‌ها و شهرک‌های صنعتی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای توسعه پایدار شهرها به شمار می‌رود. هدف کلی پژوهش حاضر^۲ بررسی میزان تاثیر شهرک صنعتی بر ارتقاء شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی در شهر مهریز و ارائه راهکارهایی در راستای توسعه شهری می‌باشد. بدین منظور برای دستیابی به اهداف مورد نظر از دو روش کتابخانه‌ای و پرسشنامه استفاده گردید و افراد شاغل در صنایع با کارگران غیرشاغل در صنایع در قالب پرسشنامه مورد مطالعه و سنجش قرار گرفتند و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار *spss* و *excel* استفاده شده است. آزمون فرضیه‌های تحقیق که با استفاده از آماره‌های کای اسکوئر، مان‌وایتنی و *T* مستقل انجام گرفت نشان می‌دهد که شهرک صنعتی باعث بهبودی اوضاع اقتصادی و اجتماعی کارگران شهر مهریز شده، به طوری که در بین سرپرستان شاغل و غیر شاغل در شهرک صنعتی در زمینه شاخص‌های اقتصادی (میزان درآمد، میزان پس‌انداز، تنوع و فرصت شغلی، میزان هزینه خانوار و افزایش انگیزه سرمایه‌گذاران) و مولفه‌های اجتماعی (میزان مهاجرت، میزان ماندگاری جهت سکونت و اشتغال، میزان مشارکت، افزایش سطح سواد و تحصیلات و استفاده از وسایل ارتباط جمعی) تفاوت معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: صنعت، صنعتی‌شدن، شهرک‌های صنعتی، توسعه، شهر مهریز

۱- علی اکبر نجفی کانی (نویسنده مسئول) Alinajafi_1159@yahoo.com

۲- این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه گلستان می‌باشد.

مقدمه و بیان مساله

صنعتی شدن محور توسعه است شاید بتوان گفت که از انقلاب صنعتی انگلیس به بعد، صنعتی شدن عمیق‌ترین تغییر منحصر به فرد در بافت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی جوامع بوده است. در سال‌های اخیر نقش صنایع کوچک و متوسط مخصوصاً شهرک‌های صنعتی در کشورهای صنعتی و در حال توسعه روبه افزایش بوده است (حیدری، ۱۳۸۱؛ ۱۴۲). بنابراین توسعه از نوع توسعه پایدار در جهان بستگی زیادی به توسعه صنعتی دارد زیرا توسعه صنعتی باعث پویایی و رشد بخش‌های اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی می‌گردد توسعه صنعتی در قالب شهرک‌های صنعتی موجب افزایش زمینه‌های کار و اشتغال استفاده حداکثر و بهینه از منابع کمیاب و کاستن از اثرات زیست محیطی مخرب فعالیت‌های واحدهای صنعتی می‌گردد

متأسفانه در ایران به دلیل سیاست‌های تمرکززدایی برنامه‌های دهه ۳۰ و ۴۰ قبل از انقلاب اسلامی، بیشتر واحدهای صنعتی در تهران و چند شهر بزرگ دیگر تمرکز یافته و بدین ترتیب سایر نقاط متعدد و گروه‌های وسیع‌تر مردم به مراتب کمتر از رشد اقتصادی کشور بهره‌مند گردیدند (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۶: ۱۹۹). ایجاد تسهیلات لازم برای حداکثر بهره‌برداری از امکانات طبیعی و مالی کشور و ایجاد قطب‌های صنعتی در مناطق مستعد یکی از خطوط اصلی استراتژی بخش صنایع و معادن را تشکیل داد و مردم حق تقدّم تخصیص اعتبارات دولتی را به این قطب‌ها جهت ایجاد فعالیت‌های زیربنایی کاملاً ضروری می‌دانند (WorldBank, 2007: 123). چه در غیر این صورت نابسامانی‌های موجود بین سیستم اقتصادی و اجتماعی کشور که در نتیجه وجود بازارهای مصرفی وسیع ایجاد شده است، موجب بروز مشکلات فراوانی در آینده خواهد گردید (خلیفه قلی، ۱۳۷۶: ۴۳). برای اصلاح این وضعیت، دولت‌ها طرح‌های عمرانی، صنعتی، ناحیه‌ای و شهری را اتخاذ کرده‌اند. که یکی از مهمترین این طرح‌ها احداث و ایجاد شهرک‌های صنعتی بود. با وجود این که هر یک از این طرح‌ها، اهداف نامتجانس متعددی را دارا هستند، دو هدف در همگی مشترک است، افزایش اشتغال و استقرار صنایع در بهترین مکان ممکن (Wei, 2007: 12)

این روش در اواخر قرن نوزدهم در کشور انگلستان به کار گرفته شد و بعد از آن در بسیاری از کشورهای صنعتی غرب به کار رفت. پس از جنگ جهانی دوم به طور فزاینده‌ای در ممالک در حال توسعه آمریکای مرکزی و جنوبی، آفریقا و آسیا به مرحله اجرا درآمد (متوسلی، ۱۳۹۱: ۶). در ایران نیز به دلیل همین ضرورت به ویژه با توجه به اهدافی چون ایجاد زمینه‌های اشتغال، توسعه مناطق عقب مانده و تعادل بخشی منطقه‌ای، افزایش سهم صنعت در تولید ناخالص ملی، جلوگیری از رشد بی‌رویه شهرهای متروپل به ویژه تهران، توزیع استراتژیک صنایع، کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و در نهایت در راستای توسعه پایدار شهرهای کوچک و میانی ایجاد مجتمع‌ها، شهرها و شهرک‌های صنعتی ضروری به نظر می‌رسد (Singhal, Kapur, 2002, 25). امروزه از مهم‌ترین رویکردها در زمینه ایجاد توسعه پایدار در شهرک‌های صنعتی، رویکرد «شهرک صنعتی سبز» است که به شهرک‌هایی گفته می‌شود که متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و اکولوژی (زیست محیطی) جامعه در جهت توسعه صنعت پاک و توسعه پایدار محیطی طراحی شده است و توسعه پایدار اساس کار آن است (Jatle Varshney, 1994: 17). نظر به اهمیت

حیاتی فعالیت‌های صنعتی در جوامع شهری، نمی‌توان بخاطر برخی از پیامدهای منفی آنرا محدود نمود بلکه برعکس باید بمنظور برطرف کردن آثار منفی و بهره‌گیری از پیامدهای مثبت صنایع، طرح‌های احداث و تکمیل واحدهای صنعتی را مورد بررسی قرار داده و راهکار و استراتژی مناسب برای ایجاد هماهنگی و تعادل مطلوب میان فعالیت صنعتی و حیات جوامع را تعیین شود.

با توجه به اهداف مورد نظر این تحقیق سؤالاتی به شرح زیر مطرح می‌گردد:

- شهرک‌ها و نواحی صنعتی روستایی از لحاظ اقتصادی و اجتماعی در ناحیه مورد مطالعه چه پیامدهایی دارند؟

مبانی نظری تحقیق

توسعه پایدار شهری و صنعتی شدن پایدار

توسعه پایدار در بیانی مختصر، فرایندی فراگیر، سیستماتیک، درون‌زا و در راستای ارتقا کیفیت در ابعاد زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که با نگرش به زمین به عنوان یگانه جایگاه بشر در جهان هستی، خود را متعهد به رفع نیازمندی‌های نسل حاضر و تأمین منافع نسل آتی می‌داند. دو مفهوم کلیدی «نیاز» نسل‌های متوالی بشر و «محدودیت» توان اکولوژیک محیط زیست برای رفع این نیازها روح تعریف توسعه پایدار را تشکیل می‌دهد (مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری شهر تهران، ۱۳۸۷: ۷). توسعه پایدار شهری یعنی تغییر تراکم و کاربری اراضی شهری در جهت رفع نیازهای اساسی مردم در زمینه مسکن، حمل و نقل، فراغت، و غیره به گونه‌ای که شهر از نظر زیست محیطی قابل سکونت و زندگی و از نظر اقتصادی قابل دوام و از نظر اجتماعی دارای برابری باشد، به نحوی که تغییرات صنعتی شهرها همراه با ایجاد اشتغال تأمین مسکن و حفظ شرایط زیست محیطی مناسب باشد (متوسلی، ۱۳۹۱: ۶۵).

صنعتی شدن فرایند تغییرات اجتماعی و اقتصادی است که به موجب آن گروه‌های انسانی را به سمت جامعه صنعتی برتر سوق می‌دهد و گاهی به عنوان فاز اول توسعه اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی کشورها محسوب شده که سریع‌تر از صنعت کشاورزی رشد کرده است به تدریج نقش بیشتری در اقتصاد برای خود ایجاد می‌کند (World Bank, 2007: 145). به منظور حرکت در چارچوب توسعه پایدار صنعتی، ابتدا باید درک صحیحی از مفهوم توسعه پایدار در بخش صنعت و در سطح ملی در کشورهای در حال توسعه، برداشت ناقصی از مفهوم توسعه پایدار وجود دارد. بسیاری از افرادی که در بخش صنعت فعال هستند، توسعه پایدار را نوعی از مصالحه و سازش بین توسعه صنعتی و محیط زیست می‌دانند (متوسلی، ۱۳۹۱: ۷۰). این برداشت ناقص از توسعه پایدار بر این فرض استوار است که بهره‌وری صنعتی و حفظ محیط زیست در تضاد باهم هستند. افرادی که چنین تصویری دارند وظیفه اصلی خود را سودآوری می‌دانند بهبود شرایط زیست محیطی را دارای اولویت نمی‌بینند. در سطح ملی نیز چنین برداشتهایی وجود دارد (مکنون، ۱۳۷۴: ۵). در کشورهای که به سرعت در جهت صنعتی شدن گام بر می‌دارند جدی‌ترین مسئله، کمبود منابع مالی لازم برای اجرای اقدامات و تمهیدات زیست محیطی موثر و به‌کارگیری فناوری‌های مربوطه است هنگامی که حرکت صنعتی شدن سریع است، حجم سرمایه لازم برای جایگزینی تجهیزات قدیمی و به‌کارگیری

فناوری کنترل آلودگی، قابل ملاحظه است. در چنین شرایطی به نظر می‌رسد که اولویت کار باید در توسعه صنعتی باشد تا مرحله بعدی نیازهای مالی اقدامات زیست محیطی فراهم شود. مفهوم توسعه پایدار ابتدا در سال ۱۹۸۰ توسط گروه استراتژی حفاظت جهان و بعد در سال ۱۹۸۷ در گزارش برانت لند مورد بحث قرار گرفت. گزارش برانت‌لند که با عنوان «آینده مشترک ما» در سال ۱۹۸۷ از سوی کمیسیون جهان محیط زیست و توسعه به ریاست خانم «گرد هارلم برانت لند» انتشار یافت (آسایش، ۱۳۷۹؛ ۱۶). بعضی از نکات مهم در این گزارش عبارتند از، مسائل مربوط به توسعه اقتصادی و مسائل و مشکلات مربوط به محیط زیست غیر قابل تفکیک‌اند. به این معنی که تنزل قابلیت‌های محیط زیست، باعث تحلیل پتانسیل توسعه اقتصادی می‌شود. از سوی دیگر فقر و توسعه‌نیافتگی می‌تواند علت و معلول مسائل فراگیر زیست‌محیطی باشد. همچنین افزایش جمعیت توسعه صنعتی را قدرت لازم را برای تأثیرگذاری شدید و جبران‌ناپذیر بر محیط زیست به انسان داده است (احمدی و خیرخواه، ۱۳۸۶؛ ۱۰۵).

نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی

صنایع کوچک و متوسط و شهرک‌های صنعتی نقش قابل توجه‌ای در توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کند. آن‌ها ستون فقرات بخش خصوصی را تشکیل می‌دهند، بیش از ۹۰ درصد از بنگاه‌های جهان و ۶۰ درصد از اشتغال در این بخش را شامل می‌شود میزان مشارکت بنگاه‌های کوچک و متوسط در بخش‌های صنعتی (صنایع کوچک و متوسط و شهرک‌های صنعتی) و در کشورهای در حال توسعه حتی بیشتر از ۹۰ تا ۹۵ درصد کل صنایع کوچک یا متوسط، ۷۰ تا ۷۵ درصد اشتغال این صنایع را تشکیل داده است و ۵۰ تا ۶۰ درصد از محصولات صنعتی را تولید می‌کنند. در کشورهای در حال توسعه صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی اغلب تنها چشم‌انداز واقعی برای اشتغال زایی و رشد ارزش افزوده هستند (شقایبی و شفیع، ۱۳۸۴؛ ۵۸). به طور خلاصه تجارب کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که اگر تجمع‌های صنعتی درست بکار گرفته شود با همراهی سایر اقدامات منجر به تشویق و ترغیب صنعتی شدن و هدایت صنایع از نظر استقرار صنایع گردیده و به اهداف توسعه صنعتی و اقتصادی کمک می‌نماید (Holmchean, 2000: 103، رضویان، ۱۳۳، ۱۳۷۳، قاسمی، ۱۳۸۳، ۷۸). برخی از این اهداف عبارتند از؛

- تشویق و ترغیب صنعتی شدن کشور؛
- افزایش اشتغال در صنایع (در سطح منطقه)؛
- جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی؛
- تشویق و ترغیب و توسعه صنایع کوچک کشور؛
- ایجاد تغییرات و بردن اشتغال در مناطق حاشیه شهر و مناطق روستایی؛
- ایجاد تغییرات ساختاری در توسعه و اشتغال به خصوص تنوع تولید؛
- بهبود کیفیت تولید و بالا بردن بهره‌وری ب آموزش نیروی انسانی؛
- کاهش هزینه با کاهش سرمایه‌گذاری‌های صاحبان صنایع؛

- کمک به صاحبان صنایع در به دست آوردن زمین مناسب تجهیزات و ساختمان (؛)
- برقراری ارتباط بین تولیدات بخش کشاورزی و بخش صنعتی و کمک به صنایع کوچک مقیاس؛
- توسعه کارآفرینی و توسعه تکنولوژی ارتباطات؛
- پیوند عمیق و اصولی و ایجاد سازگار ری بین صنایع کوچک و متوسط و بزرگ؛
- ایجاد زمینه‌های ساختاری و عملکردی در جهت توسعه خوشه‌های صنعتی.

پیامدهای زیست‌محیطی شهرک‌های صنعتی

هر نوع فعالیت صنعتی بطور بالقوه می‌تواند آثار سویی بر محیط زیست داشته و منابع آب، خاک، هوا و... را در معرض آلودگی قرار دهد. شدت و میزان این آلودگی نیز بستگی به نوع فعالیت، مقیاس فعالیت، نوع فن‌آوری مورد استفاده و میزان رعایت استانداردهای زیست‌محیطی دارد. البته در بسیاری از واحدهای صنعتی شدت بار آلودگی از حد مجاز و استاندارد بیشتر می‌باشد (دانه‌کار، ۱۳۸۴، ۲۴). آنچه مسلم است در شهرک‌های صنعتی می‌بایست تمهیدات لازم به عمل آید تا آثار مخرب زیست‌محیطی فعالیت‌های صنعتی به حداقل ممکن کاهش یابد. بر این اساس رعایت استانداردها و گسترش فضای سبز در محوطه و پیرامون نواحی و شهرک‌های صنعتی از جمله اقدامات ضروری می‌باشد.

پیشگیری از آثار سوء زیست‌محیطی واحدهای صنعتی بر محیط پیرامونی یکی از دغدغه‌های اصلی طراحان این گونه نواحی است. سیاست تمرکززدایی از فضاهای صنعتی که به موضوعی مهم در فرایند صنعتی شدن مناطق مختلف مبدل شده از آن جهت با اقبال عمومی مواجه گردیده که آثار سوء زیست‌محیطی تمرکزگرایی صنعتی، چرخه حیات را دچار اختلالات جدی نموده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که به‌منظور اجتناب از پیامدهای سوء زیست‌محیطی و همچنین جهت حفظ تعادل‌های محیطی، مسئولین و دست‌اندرکاران راه‌اندازی شهرک‌های صنعتی نه تنها در مکان‌یابی‌ها بلکه در استقرار واحدهای صنعتی در درون نواحی نیز ملاحظات زیست‌محیطی را مدنظر قرار می‌دهند. در فرایند موجود نه تنها انتخاب محل ایجاد نواحی و شهرک‌های صنعتی موکول به تأیید دستگاه مسئول محیط زیست است، بلکه برای جانمایی و بهره‌برداری از واحدهای تولیدی نیز مقررات و ضوابط زیست‌محیطی محکمی وضع گردیده است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۰، ۱۶۷).

شهرک‌های صنعتی سبز

شهرک‌های صنعتی سبز به شهرک‌هایی گفته می‌شود که متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی جامعه و در راستای توسعه صنعت پاک و توسعه پایدار محیطی طراحی شده و توسعه پایدار اساس کار آن است. به گفته «کراکور»^۱ توسعه شهرک‌های صنعتی سبز به وقوع نمی‌پیوندد مگر اینکه سه اصل اساسی در نظر گرفته شود؛ ۱. شرایط اقتصادی کشورها ۲. اندیشه‌ی دولت و برنامه‌ریزان ۳. فرهنگ و خودباوری انسانی در حفظ محیط زیست (Golettie, 2006:156).

رویکرد طراحی منظره و هویت بصری شهرک‌ها و نواحی صنعتی و نیز ارتقای کمی و کیفی پوشش گیاهی و حفاظت از انواع گونه‌های گیاهی اقلیم‌های مختلف شهرک‌ها و نواحی صنعتی همواره مدنظر برنامه‌ریزان می‌باشد چرا که با بحران آب و کمبود آن در شهرک‌های صنعتی می‌توان اذعان داشت که تمامی فضاهای درخت‌کاری شده در شهرک‌های صنعتی منطق خشک و کویری با بهره‌گیری از آبیاری قطره‌ای می‌تواند پایداری خود را حفظ نمایند ایجاد تصفیه خانه فاضلاب صنعتی در شهرک‌های صنعتی به خصوص در مناطق صحرائی، خشک و نیمه‌خشک کشور در جهت استفاده بهینه از منابع آبی برای تولیدات کشاورزی و آبیاری زمین کم بازده از طریق ایجاد شهرک‌های صنعتی سبز بسیار با اهمیت جلوه می‌کند (فرقانی پور و گیل کلاهی، ۱۳۸۷؛ ۱۹۶). استفاده از روش‌های نوین و توسعه‌یافته و با ارزش در جهت بهره‌وری از پسماندها (ضایعات) واحدهای صنعتی و درآمد حاصله در جهت ایجاد فضاهای سبز در شهرک‌های صنعتی زمینه‌ساز توسعه در شهرک‌ها می‌باشد چرا که این روش نسبت به دفع زباله مزایای بیشتری داشته و در عین آسیب کمتری به محیط زیست می‌رساند. همچنین این شهرک‌ها موجب اشتغال‌زایی و رونق اقتصادی مناطق شهری و روستایی می‌شوند (توکلی نیا، ۱۳۷۹؛ ۱۸۴). شهرک‌های صنعتی که ضوابط و مقررات زیست محیطی را رعایت می‌نمایند از سوی ادارات کل محیط زیست به عنوان صنعتی سبز انتخاب می‌شوند این شهرک‌ها باید دارای شرایط ذیل باشند (متوسلی، ۱۳۹۱؛ ۸۰)؛

- واحد صنعتی باید دارای اقدامات موثری در زمینه کاهش آلودگی (مباحث مختلف آب، هوا، صوت، دفع پسماند) و کاهش مصرف منابع (آب، برق و سوخت) باشد؛

- اقدامات موثر در خصوص فرهنگ‌سازی و آموزش از سوی واحد صنعتی انجام گردیده باشد؛

- وضعیت سیستم مدیریت زیست محیطی واحد صنعتی مشخص گردد؛

- عملکرد واحدهای صنعتی در خصوص ایجاد و نگهداری فضای سبز مشخص باشد (احمدی و خیرخواه، ۱۳۸۶؛ ۹۳).

روش شناسی تحقیق

نوع تحقیق کاربردی _ توسعه‌ای و روش بررسی آن پیمایشی (با استفاده از پرسشنامه) و توصیفی _ تحلیلی به منظور بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی شهرک صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر مورد مطالعه است و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار *SPSS* و آزمون‌های آماری کای اسکور، *T* مستقل، مان‌وایتنی استفاده شده است. در تحقیق حاضر یک نوع پرسشنامه برای سرپرستان خانوار شهر مهریز طراحی شده است. با توجه به آمار سال ۱۳۸۵ تعداد خانوارهای ساکن در شهر مهریز ۶۹۵۴ خانوار بوده است که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۹۰ سرپرست خانوار به عنوان نمونه نهایی انتخاب گردیده است. پرسشنامه‌ها در بین سرپرستان خانوار به روش نمونه‌گیری ساده احتمالی از نوع منظم یا سیستماتیک تکمیل و برای مراحل بعدی آماده شد (لازم به ذکر است که پس از تکمیل پرسشنامه‌ها مشخص گردید که ۸۰ مورد از سرپرستان مورد پرسش شهر مهریز شاغل در بخش صنعت و شهرک صنعتی و ۱۱۰ نفر شاغل در سایر بخش‌های اقتصادی بوده‌اند). برای بررسی تاثیرات شهرک صنعتی

در ابعاد توسعه پایدار شهر مهریز یعنی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، شاخص‌های بسیاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که در نهایت مهمترین و موثرین آنها انتخاب گردید که در جداول (۱)، (۲) و (۳) بیان گردیده است.

جدول (۱) زیرشاخص‌های اقتصادی مورد سنجش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس
	میزان درآمد	نسبتی	وضعیت صنایع سنتی و دستی	ترتیبی
	میزان پس‌انداز	نسبتی	بهبود امکانات زیربنایی	اسمی
	هزینه الگوی مصرفی	نسبتی	ایجاد شغل و تنوع شغلی	ترتیبی
شهرک صنعتی	هزینه مصرف کالاهای بادوام	نسبتی	رضایت شغلی	ترتیبی
	بورس‌بازی زمین	نسبتی	تداوم شغلی	ترتیبی
	تغییر کاربری ارضی	ترتیبی	انگیزه سرمایه‌گذاران	ترتیبی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول (۲) زیرشاخص‌های اجتماعی مورد سنجش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس
	دسترسی به امکانات رفاهی	اسمی	میزان مهاجرت	ترتیبی
	رضایت از بیمه	ترتیبی	تمایل به زندگی	اسمی
شهرک صنعتی	میزان سواد و تحصیلات	ترتیبی	میزان مشارکت	ترتیبی
	انگیزه ماندگاری	ترتیبی	میزان استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی	ترتیبی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول (۳) زیرشاخص‌های زیست محیطی مورد سنجش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقیاس	متغیر وابسته	مقیاس
	آلودگی هوا	اسمی/ ترتیبی	آلودگی صوتی	ترتیبی
شهرک صنعتی	آلودگی آب و خاک	اسمی/ ترتیبی	آلودگی نما و منظر	ترتیبی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

شهر مهریز با مختصات ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۴ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی در کنار راه ارتباطی یزد - بندر عباس قرار گرفته است. از نظر موقعیت نسبی شهر مهریز به عنوان مرکز شهرستان مهریز در ۳۵ کیلومتری جنوب شهر یزد قرار گرفته است. مهریز از دو کلمه «مهر» و «یز» تشکیل شده است و کلمه «مهر» در فرهنگ ایرانیان باستان دارای تقدس بوده و از لحاظ لغوی به معنای خورشید است از طرفی دیگر نام ایزد مشهور باستانی نیز می‌باشد. «یز» پسوند مکان است با این تفاسیر مهریز از لحاظ لغوی یعنی شهر خدای باستان (قاضی نسب، ۱۳۸۵؛ ۸۸-۹۰).

نتایج و بحث

مولفه‌های اقتصادی

میزان درآمد و پس‌انداز در هر خانواده از عوامل اساسی به شمار می‌رود که تأمین کننده رفاه اقتصادی به شمار می‌رود با توجه به جدول (۵) نتیجه حاصل از آزمون T مستقل نشان می‌دهد که بین درآمد و پس‌انداز سرپرستان خانواری که در شهرک صنعتی شاغل هستند با سرپرستان خانواری که در شهرک صنعتی شاغل نیستند تفاوت معنادار تا سطح ۹۹٪ وجود دارد این مسئله به نوعی بیانگر این نکته است که سرپرستانی که در شهرک صنعتی مهریز شاغل هستند از نظر درآمد و پس‌انداز شرایط مساعدتری نسبت به بقیه افراد دارند در نتیجه میزان رفاه اقتصادی آن‌ها بیشتر و از ثبات بیشتری برخوردار هستند.

جدول (۵) مقایسه میزان درآمد و پس‌انداز در بین سرپرستان خانوار شاغل و غیر شاغل در شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون T مستقل

متغیر	شاخص‌ها گروه‌ها	حجم نمونه	میانگین	مقدار T	درجه آزادی	معناداری	نتیجه تائید	رد
درآمد	شاغل شهرک	۸۰	۲۲۰۸۹/۰۲	۳/۵۶۰	۴۶	۰/۰۰۱ (**)	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۱۵۹۳۸/۵۶					
پس‌انداز	غیر شاغل شهرک	۸۰	۷۹۵۹/۴۴	۳/۱۷۴	۶۳	۰/۰۰۲ (**)	*	
	شاغل شهرک	۱۱۰	۴۶۹۷/۵۹					

(**) معناداری در سطح ۱٪ منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

اثرات درآمدزایی که یکی از مهم‌ترین اهداف استقرار صنایع در نواحی شهری و روستایی است و از اساسی‌ترین عوامل گسترده‌ی فرهنگ مصرف محسوب می‌شود به طوری که در ابتدا در بهبود الگوی مصرفی بادوام، میزان مصرف مواد غذایی، پوشاک و مانند آن متجلی می‌شود که نشان‌دهنده بهبود وضعیت و ساختار درآمدی خانواده‌ها می‌باشد (متوسلی، ۱۳۹۱؛ ۱۱۱). به نحوی که با توجه به داده‌های استخراج شده از پرسشنامه و جدول (۶) و آزمون T مستقل، می‌توان گفت که تفاوت میان میزان هزینه‌های مصرفی سرپرستان خانوار شاغل شهرک صنعتی با غیر شاغل شهرک صنعتی مهریز، در هزینه‌های کالای مصرفی، هزینه پوشاک و هزینه خوراک تا سطح ۹۵٪ معنادار است در نتیجه می‌توان گفت که کسانی که در شهرک صنعتی مهریز شاغل هستند از نظر هزینه‌های الگوی مصرفی وضعیت بهتر دارند زیرا درآمد حاصله آن‌ها امکان استفاده بیشتری از الگوهای مصرفی را به آن‌ها می‌دهد.

جدول (۶) مقایسه میزان هزینه‌های الگوی مصرفی خانوار در خلال یک سال در بین سرپرستان خانوار شاغل و

غیر شاغل در شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون T مستقل

متغیر	شاخص‌ها گروه‌ها	حجم نمونه	میانگین	مقدار T	درجه آزادی	معناداری	نتیجه تائید	رد
هزینه کالای مصرفی	شاغل شهرک	۸۰	۱۸۸۴۳/۹۲	۱/۹۹	۱۸۸	۰/۰۴۷ (*)	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۱۲۸۸۵/۶۹					
هزینه خوراک	غیر شاغل شهرک	۸۰	۱۸۴۴۸/۴۱	۱/۲۰	۱۸۸	۰/۰۲۸ (*)	*	
	شاغل شهرک	۱۱۰	۱۳۳۰۶۲/۳۴					
هزینه پوشاک	شاغل شهرک	۸۰	۱۵۴۳۹/۳۱	۱/۵۳	۱۸۸	۰/۰۲۵ (*)	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۱۱۳۹۰/۴۰					

(*) معناداری در سطح ۵٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

ایجاد اشتغال و متعاقب آن رضایت شغلی و ثبات درآمدی از مهم‌ترین آثار ایجاد صنایع در قالب مجتمع‌ها و شهرک‌ها می‌باشد. نبود اشتغال مولد در شهرهای کوچک و روستاها از دیدگاه بسیاری از نظریه‌پردازان اقتصادی می‌تواند به عدم برخورداری از امنیت شغلی و نهایتاً منجر به مهاجرت از شهرهای کوچک و روستاها به شهرهای بزرگ می‌شود (سرو امینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۲۸). به منظور بررسی میزان رضایت شغلی، تداوم شغلی بین دو گروه سرپرستان خانوار شاغل و غیر شاغل شهرک صنعتی مهریز از آزمون نا پارامتری مان‌ویتنی استفاده گردیده است. آزمون مان‌ویتنی برای محاسبه تفاوت‌های موجود در بین دو گروه، مقادیر مربوط به هر دو نمونه را به صورت یکجا رتبه‌بندی می‌کند. با توجه به جدول (۷) می‌توان نتیجه گرفت که در دو مؤلفه رضایت شغلی و تداوم شغلی میانگین رتبه‌ای، بین سرپرستان خانوار شاغل شهرک صنعتی و سرپرستان خانوار غیر شاغل تفاوت زیادی دارد در نتیجه تا سطح ۹۵٪ ارتباط معناداری وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که کسانی که در شهرک صنعتی مهریز شاغل هستند از لحاظ رضایت شغلی و تداوم شغلی نسبت به کسانی که در شهرک صنعتی شاغل نیستند میزان رضایت بیشتری دارند زیرا در شغل آن‌ها ثبات بیشتری وجود دارد و اطمینان خاطر دارند که شغل آن‌ها دستخوش تغییر نخواهد شد.

جدول (۷) بررسی میزان رضایت شغلی و تداوم شغلی در بین دو گروه سرپرستان خانوار شاغل و با غیر شاغل شهرک صنعتی با استفاده از آزمون مان‌ویتنی

متغیر	شاخص‌ها گروه‌ها	حجم نمونه	میانگین رتبه	مان‌ویتنی	معناداری	نتیجه	
						رد	تائید
رضایت شغلی	شاغل شهرک	۸۰	۱۰۹/۴۱	۳/۰۶۶	۰/۰۱۲ (*)	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۸۹/۰۸				
تداوم شغلی	شاغل شهرک	۸۰	۱۰۶/۱۳	۳/۲۶۲	۰/۰۴۹ (*)	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۵۹/۵۹				

(*) معناداری در سطح ۵٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به جدول (۸) و مقدار کای اسکوئر و سطح معناداری، شاخص‌های اقتصادی شهرک صنعتی مهریز یعنی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و فراهم کردن تنوع شغلی، بهبود و افزایش زیرساخت‌ها و امکانات زیربنایی موجود، افزایش میزان درآمد، افزایش انگیزه سرمایه‌گذاران در جهت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت در سطح ۹۹٪ افزایش داشت و بهبود یافت. علاوه بر موارد مذکور قیمت زمین و رشد بورس‌بازی املاک و مستغلات در سطح ۹۵٪ افزایش یافت که باید با برنامه‌ریزی و دخالت مسئولان این مسئله نظارت و کنترل گردد.

جدول (۸) بررسی میزان تاثیر مؤلفه‌های اقتصادی شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون کای اسکوئر

شاخص متغیر	کای اسکوئر	درجه آزادی	معناداری	نتیجه	
				رد	تائید
ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	۳۵/۰۰۰	۴	۰/۰۰۰ (**)	*	
فراهم کردن تنوع شغلی	۲۱/۰۰۰	۴	۰/۰۰۰ (**)	*	
افزایش میزان درآمد	۱۳/۸۴۲	۴	۰/۰۰۸ (**)	*	
افزایش قیمت زمین و رشد بورس بازی املاک	۱۲/۶۸۴	۴	۰/۰۱۳ (*)	*	
افزایش انگیزه سرمایه‌گذاران در جهت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت	۱۴/۲۱۱	۴	۰/۰۰۷ (**)	*	
بهبود زیر ساخت‌ها و امکانات زیر بنایی	۳۰/۹۴۷	۴	۰/۰۰۰ (**)	*	

(**) معناداری در سطح ۱٪ (*) معناداری در سطح ۵٪ منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

مؤلفه‌های اجتماعی نتایج حاصل از آزمون مان‌وایتنی حاکی از آن است که میزان رضایت از بیمه در بین سرپرستان خانوار شاغل شهرک غیرشاغل شهرک صنعتی مهریز تا سطح ۹۹٪ معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که این تفاوت معنادار به این دلیل به وجود آمده که با ایجاد شهرک صنعتی مهریز تمامی کارکنان واحدهای تولیدی تحت پوشش بیمه‌های بهداشتی و درمانی به ویژه حوادث و تأمین اجتماعی قرار گرفته‌اند و از سویی دیگر بر اساس مقررات، بیمه کردن همه کارکنان واحدهای تولیدی الزامی است که این امر با توجه به اطلاعات و داده‌های جمع‌آوری شده توسط پرسشنامه به خوبی نشان داده می‌شود. جدول (۹)

جدول (۹) سنجش میزان رضایت از بیمه در بین سرپرستان خانوار شاغل و غیر شاغل در شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون مان ویتنی

متغیر	شاخص‌ها گروه‌ها	حجم نمونه (N)	میانگین رتبه	مان ویتنی	نتیجه	
					معناداری	رد تائید
رضایت از بیمه	شاغل شهرک	۸۰	۱۵۱/۸۹	۱/۰۹۸	(**)	*
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۸۸/۰۳		۰/۰۰۹	

(**) معناداری در سطح ۱٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

ایجاد انگیزه مشارکت یکی دیگر از اثرات و پیامدهای استقرار و ایجاد صنایع در حاشیه شهرها و روستاها می‌باشد که به صورت یدی، مالی و مشورتی صورت می‌گیرد بنابراین می‌توان گفت که با افزایش درآمد شاغلین، میزان مشارکت در جهت توسعه و عمران منطقه نیز افزایش می‌یابد (متوسلی، ۱۳۹۱؛ ۱۲۸). اگر چه بیشتر سرپرستان خانوار که شاغل بخش صنعت و چه شاغلین غیر بخش صنعت در آبادانی و عمران شهر خود سهم هستند ولی مقایسه میانگین‌ها و انحراف معیار نشان می‌دهد که میزان مشارکت در بین سرپرستان خانوار شاغل بخش صنعت نسبت به شاغلین غیر بخش صنعت به مراتب بیشتر می‌باشد که از دلایل آن می‌توان به افزایش میزان درآمد و پس‌انداز، روحیه جمعی و نوع آموزش‌های سرپرستان خانوار شاغل بخش صنعت اشاره کرد (جدول ۱۰).

جدول (۱۰) مقایسه میانگین و انحراف معیار مؤلفه مشارکت بین سرپرستان خانوار شاغل و غیر شاغل در شهرک صنعتی مهریز

متغیر	شاخص‌ها گروه‌ها	حجم نمونه (N)	میانگین رتبه	انحراف معیار	نتیجه	
					رد تائید	معیار
مشارکت	شاغل شهرک	۸۰	۱۱۳/۳۴	۵/۶۰	*	
	غیر شاغل شهرک	۱۱۰	۹۳/۲۵			

(**) معناداری در سطح ۱٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

به منظور بررسی انگیزه ماندگاری برای زندگی در ناحیه مورد مطالعه در بین دو گروه سرپرستان خانوار شاغل و غیر شاغل شهرک صنعتی از آزمون مان‌وایتنی استفاده گردیده است. با توجه به جدول (۱۱) نتایج حاصله حاکی از آن است که بین سرپرستان خانوار شاغل شهرک صنعتی و غیر شاغل تفاوت زیادی تا سطح ۹۹٪ وجود دارد و میانگین رتبه ایی انگیزه ماندگاری افراد شاغل بسیار بالاتر از افراد غیر شاغل در بخش صنعتی است.

جدول (۱۱) سنجش میزان انگیزه ماندگاری در شهر مهریز در بین دو گروه سرپرستان خانوار شاغل، و

غیرشاغل در شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون مان ویتنی

نتیجه رد	معناداری	مان ویتنی	میانگین رتبه	حجم نمونه	شاخص‌ها گروه‌ها	متغیر	نتیجه
							تائید
*	۰/۰۰۰ (**)	۱/۷۵۸	۱۳۱/۱۹	۶۰	شاغل شهرک	انگیزه	
			۷۹/۰۳	۱۳۰	غیر شاغل شهرک	ماندگاری	

(**): معناداری در سطح ۱٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نتایج آزمون کای اسکور نشان می‌دهد که شاخص‌های کیفی اجتماعی شهرک صنعتی مهریز یعنی، کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ، بالا رفتن سطح سواد و تحصیلات، دسترسی بیشتر به خدمات عمومی و امکانات رفاهی در سطح ۹۹٪ و تمایل برای ماندگاری در شهر در سطح ۹۵٪ در توسعه شهر مهریز اثر داشته است. عبارت دیگر استقرار شهرکهای صنعتی باعث بهبود کیفی زندگی و ارتقاء زیستی در ناحیه مورد مطالعه شد. جدول (۱۲)

جدول (۱۲) بررسی میزان تاثیر مؤلفه‌های اجتماعی شهرک صنعتی مهریز با استفاده از آزمون کای اسکور

نتیجه رد	معناداری	درجه آزادی	کای اسکور	شاخص متغیر	نتیجه
					تائید
*	۰/۰۳۰ (*)	۴	۱۰/۷۳۷	تمایل برای ماندگاری در شهر	
*	۰/۰۰۰ (**)	۵	۴۳/۱۷۹	کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ	
*	۰/۰۰۰ (**)	۴	۳۳/۱۵۸	بالا رفتن سطح سواد و تحصیلات	
*	۰/۰۰۰ (**)	۴	۲۱/۲۱۱	دسترسی بیشتر به خدمات عمومی و امکانات رفاهی	

(**): معناداری در سطح ۱٪ (*) معناداری در سطح ۵٪

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

مؤلفه‌های زیست محیطی

از مهم‌ترین تاسیساتی که باید صنایع داشته باشد انواع سیستم تصفیه می‌باشند. براین اساس در این تحقیق سیستم تصفیه هوا، آب و پساب واحدهای تولیدی مورد بررسی قرار گرفتند و خوشبختانه مطابق جدول شماره ۱۳، اکثر واحدهای تولیدی ملاحظات زیست محیطی را در حد استاندارد رعایت نمودند. از اقدامات موثر دیگری که برای کاهش آلودگی‌های زیست محیطی صورت می‌گیرد، ایجاد فضای سبز در پیرامون واحدهای تولیدی است تا ضمن ایجاد محیطی پُرطراوت و با نشاط، از آلودگی‌های ایجاد شده بکاهد (سروامینی، ۱۳۸۹، ۲۳۶). از اینرو، حدود ۹۳ درصد واحدهای تولیدی به ایجاد و گسترش فضای سبز پرداختند و مابقی واحدهای تولیدی که فاقد فضای سبز بودند، تازه تاسیس بوده و بایستی توسعه فضای سبز را در دستور کار خود قرار دهند.

نتایج حاصل از آزمون کای اسکور مبین آن است که براساس دیدگاه جامعه نمونه در شهرک صنعتی ناحیه مورد مطالعه مؤلفه آلودگی هوا تا سطح ۹۵ درصد و مؤلفه آلودگی صوتی تا سطح ۹۹ درصد معنادار است. عبارت دیگر به رغم تدابیر اندیشیده شده سازمان ذیربط بمنظور کنترل آلودگی‌ها و همچنین رعایت و توجه به ملاحظات زیست محیطی کارفرمایان، از نظر مردم صنایع تاحدی موجب آلودگی هوا و صوتی در منطقه شده است. اما مؤلفه‌های آلودگی‌های آب و خاک و نما و منظر عدم معناداری را نشان می‌دهد. به این مفهوم که صنایع موجب آلودگی آب، خاک، نما و منظر نگردید. (جدول ۱۴) با توجه به مطالب مذکور کلیه واحدهای تولیدی صنعتی مکلف به ایجاد تاسیسات لازم برای کاهش و کنترل آلودگی هوا، آلودگی صوتی و همچنین جمع‌آوری و دفع فاضلاب‌های صنعتی و

دفن آن در مکان مناسب می‌باشند. بطور خلاصه می‌توان گفت اساس ساماندهی صنایع، تابع دو متغیر اصلی یعنی نوع صنعت و اثرات آن و دوم مکان استقرار صنعت و فعالیت آن می‌باشد. براین اساس بررسی اثرات صنایع بر محیط زیست و میزان ایجاد مزاحمت برای مردم و کاهش آلودگی‌ها با نظارت کافی دستگاه‌های متولی با مکان یابی مناسب برای استقرار انواع صنایع و رعایت ملاحظات زیست محیطی تاسیسات صنعتی امری ضروری و اجتناب ناپذیر است.

جدول (۱۳) فراوانی مولفه‌های زیست محیطی به درصد

متغیر	بله/ درصد	خیر/ درصد
سیستم تصفیه آب	۹۴/۵	۵/۵
سیستم تصفیه پساب	۷۵/۶	۲۴/۴
سیستم تصفیه هوا	۶۴/۸	۳۵/۲
فضای سبز	۹۳/۲	۶/۸

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول (۱۴) بررسی میزان تاثیر شهرک صنعتی مهریز بر مؤلفه‌های زیست محیطی با استفاده از آزمون کای اسکوئر

شاخص متغیر	کای اسکوئر	درجه آزادی	معناداری	نتیجه	
				تائید	رد
آلودگی هوا	۱۱/۴۲۱	۴	۰/۰۳۰ (*)	*	
آلودگی آب و خاک	۷/۷۵۲	۴	Ns۰/۱۸۱		*
آلودگی صوتی	۱۳/۷۳۲	۴	۰/۰۰۹ (**)	*	
آلودگی نما و منظر	۶/۸۵۱	۴	Ns۰/۲۸۳		*

(*) معناداری در سطح ۱٪، (**) معناداری در سطح ۵٪، Ns عدم معناداری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

ایجاد شهرک صنعتی در نزدیکی شهر مهریز، نشان دهنده بهبود اوضاع زیستی و معیشتی مردم بوده و توانسته است که خلاء بیکاری موجود در این منطقه را تا حدودی زیادی بر طرف کرده و تنوع شغلی و ایجاد شغل‌های جدید را از مرحله آماده‌سازی تا مراحل احداث ساختمان کارگاه‌ها و بهره‌برداری از آنها و همچنین فعالیت‌های خدماتی مورد نیاز و خدمات پشتیبانی اعم از حمل و نقل، جابه‌جایی بار، مسافر و... را موجب گردد. البته نمی‌توان از تأثیرات دیگری همچون افزایش قدرت خرید مردم، افزایش درآمد، کاهش شکاف درآمدی بین شهر مهریز و شهرهای بزرگ استان، جذب سرمایه از روستاها و شهرهای پیرامون، افزایش انگیزه سرمایه‌گذاران در جهت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت، بهبود امکانات زیربنایی غافل شد. از مهم‌ترین تأثیرات اجتماعی آن نیز افزایش میزان مشارکت مردم، کاهش مهاجرت به شهرهای دیگر بوده و باعث شده که میزان ماندگاری و تمایل به زندگی در شهر مهریز بالا رود. ایجاد شهرک‌های صنعتی علاوه بر کاهش مهاجرت، باعث جذب جمعیت کارگران، سرمایه‌گذاران، مهندسين و تکنسینها از شهرها و روستاهای پیرامونی نیز شده است. قابل اذعان است که اگرچه صنایع دارای پیامدهای مطلوب اقتصادی و اجتماعی است و عامل توسعه‌یافتگی مناطق محسوب می‌گردد، اما از سوی دیگر در صورت عدم دقت کافی در مکان یابی، ساماندهی و استقرار صنایع می‌تواند عامل تخریب اکوسیستم تلقی شود و از آنجاییکه انسان خود جزیی از اکوسیستم است باید سعی کند تا در راستای افزایش آثار مطلوب و کاهش پیامدهای منفی صنایع گام مهمی

بردارد. از اینرو پیشنهادات زیر جهت توجه بیش از پیش مسئولان در راستای توسعه صنایع بویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی با رعایت ملاحظات زیست محیطی ارائه می‌گردد.

- تهیه طرح‌های تیپ صنعتی با توجه فنی - اقتصادی بر اساس شرایط آب و هوایی گرم و خشک شهر مهریز در راستای استقرار صنایع اولویت‌دار کوچک و ارائه آسان آن‌ها به متقاضیان؛

- اتصال شهرستان به شبکه راه‌آهن سراسری شمال به جنوب و برنامه‌ریزی برای صادرات محصولات تولیدی شهرک صنعتی مهریز به نقاط مختلف کشور و حتی خارج از کشور به منظور افزایش سودآوری واحدهای تولیدی صنعتی؛

- استفاده از موقعیت استراتژیک شهر مهریز به دلیل قرارگیری در محور ترانزیتی کشور و بهره‌گیری بهینه از امکانات و زیرساخت‌های موجود در منطقه همچون شبکه انرژی قوی، خطوط انتقال برق فشار قوی و خطوط لوله گاز به منظور ارتقای کمی و کیفی محصولات واحدهای تولیدی مستقر در شهرک صنعتی مهریز؛

- فراهم نمودن شرایط لازم جهت تحکیم پیوندها با زنجیره‌های صنعتی داخلی کشور با توجه به موقعیت ممتاز مکانی شهر مهریز به دلیل نزدیکی جغرافیایی و دسترسی آسان به قطب‌های صنعتی کشور اعم از یزد، تهران، اصفهان، شیراز، کرمان و بندرعباس؛

- استفاده از ظرفیت‌های کشاورزی شهر مهریز در جهت ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی تبدیلی کشاورزی در شهرک صنعتی مهریز و در جهت کاهش و جلوگیری از روند مهاجرت‌های بی رویه ساکنین شهر به شهرهای بزرگ و کلان؛

- بهبود و گسترش شبکه زیرساختی و دسترسی به خدمات رفاهی و توسعه فناوری اطلاعات (IT) در واحدهای صنعتی شهرک صنعتی مهریز برای دستیابی آسان‌تر به دانش‌های روز و فناوری‌های نوین؛

- انجام دادن مطالعه دقیق امکان‌سنجی در زمینه مکانیابی اصولی و مطلوب واحدهای صنعتی شهرک صنعتی مهریز توسط سازمان صنایع و معادن، شرکت شهرک‌های صنعتی استان یزد و شرکت عمران شهرک صنعتی مهریز به منظور حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از تخریب اراضی؛

- برنامه‌ریزی برای مشارکت و دخیل نمودن مدیران واحدهای صنعتی و هماهنگ نمودن آن‌ها با دستگاه‌های مربوطه به منظور انجام دادن مطالعه دقیق امکان‌سنجی برای توسعه واحدهای صنعتی به منظور حفاظت محیط زیست و جلوگیری از تخریب اراضی مطلوب و درجه یک کشاورزی.

منابع

- احمدی ع و خیرخواه اس، ۱۳۸۶، "روش تولید تمیز در توسعه پایدار صنعتی" انتشارات شرکت شهرک‌های صنعتی ایران.
آسایش ح، ۱۳۷۹، "اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی" انتشارات دانشگاه پیام نور.
توکلی نیا، ج، ۱۳۷۹، "تاثیرات اقتصادی - فضایی شهرک‌های صنعتی بر منطقه تهران بزرگ (نمونه موردی: غرب و جنوب تهران)" پایان‌نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

- حاجی پور ا.، ۱۳۷۶، "پراکندگی جغرافیایی صنایع بزرگ و نقش آن در توسعه منطقه‌ای (مورد شهر تبریز)" پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، تهران..
- حیدری ا.، ۱۳۸۱، "توسعه و موانع توسعه در ایران" انتشارات نیکا، تهران.
- خلیفه قلی م.، ۱۳۷۶، "برنامه‌ریزی راهبردی توسعه فضایی شهرهای صنعتی (نمونه موردی: شهر اصفهان)" پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- دانه کار، ا.، ۱۳۸۴، چهره بحرانی از زیست بوم سواحل مازندران، فصلنامه شهرداری‌ها، شماره ۷۱.
- رضویان م. ت.، ۱۳۷۶، "مکان‌گزینی واحدهای صنعتی بحثی در اقتصاد فضا" انتشارات ورپردازان، تهران.
- سروامینی ش و دیگران.، ۱۳۸۹، "بررسی اثرات شهرک صنعتی اشتهارد بر توسعه روستاهای همجوار" نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی) جلد ۲۴، شماره ۲، ص ۲۲۷-۲۳۸.
- شفیعی م و شقایبی ع. ا.، ۱۳۸۴، "افزایش مشارکت موثر و رقابتی بخش صنایع کوچک و متوسط در توسعه اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی" انتشارات رسا، تهران.
- فرقانی ع و علی پور گیل کلایه. ا.، ۱۳۸۷، "مسایل مکانیابی مراکز صنعتی" ماهنامه آموزشی در زمینه مدیریت (تدبیر) شماره ۱۹۶.
- قاسمی سیانی م.، ۱۳۸۳، "اثرات احداث شهرک‌های صنعتی در نواحی روستای (مورد: شهرک صنعتی اصفهان) پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- قاضی نسب م و مدیر ن.، ۱۳۸۵، "فرهنگ و تاریخ مهریز" انتشارات نور گستر، یزد.
- کلانتری، خ.، ۱۳۸۵، "پردازش و تحلیل داده‌ها در مطالعات اقتصادی و اجتماعی با استفاده از (SPSS)" تهران: انتشارات شریف.
- مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و نهاد (سازمان) تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران (۱۳۸۳)، انتشارات شهرداری تهران.
- مطیعی لنگرودی س. ح.، ۱۳۸۴، "جغرافیای اقتصادی ایران (صنایع)" انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- مطیعی لنگرودی س ح و نجفی کانی ع. ا.، ۱۳۸۵، "بررسی و ارزیابی اثرات شهرک‌های صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی، نمونه موردی: شهرستان بابل" پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۸، ۱۴۷-۱۶۵.
- مطیعی لنگرودی س ح و نجفی کانی ع. ا.، ۱۳۹۰، توسعه و صنعتی سزی روستا، دانشگاه تهران. تهران
- ملکی. س.، "توسعه پایدار شهری و ناحیه‌ای (معنی، مفهوم و ضرورت آن) ۱۳۷۸، "نخستین همایش مدیریت توسعه پایدار در نواحی شهری، دانشگاه و شهرداری تبریز.
- مهدوی م و طاهرخانی. م.، ۱۳۸۳، "کاربرد آمار در جغرافیا" نشر قومس، تهران.
- متوسلی. ب.، ۱۳۹۱، "بررسی میزان اثرات شهرک‌های صنعتی در توسعه پایدار شهری، مورد شهر مهریز" پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه گلستان، گرگان.
- نجفی کانی، ع. ا.، ۱۳۸۵، "نقش شهرک‌ها و نواحی صنعتی در توسعه مناطق روستایی از دیدگاه توسعه پایدار (مطالعه موردی: شهرستان بابل)" رساله دکتری، دانشگاه تهران، تهران.

نقوی.م.ر، ۱۳۸۹، "نقش شهرک‌های صنعتی در توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون (نمونه موردی: شهرک صنعتی بهشهر)"
پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

Goletti.F, 2006 "*Agricultural Diversification and Rural Industrialization asa Strategy for Rural Incom Growth and Poverty Reduction In Indochina and Myanmar*".

Homchean. K,2000 "*Industrial Estete Authority of Thailand Strategy For Enviornmental Compliance*.

Jatle.V,1994 " *Frastructural Facilities in Industrial Estate* .

Korhonen, .J,2004 "*Industrial Ecology in the Strategical Sustainable Development Model*" .

Singha, S. and Amit, k., 2002 "*Industrial Estate and Management in India*" .

Wei L .Q,2007 " *Industrial Location in Chania*" .

www.world bank. Org.2012.

The Role of Industrial Towns on the Socio- Economical Development of The Urban and Regional (Case Study: Mehriz City)

Aliakbar Najafi kani*

Assistant prof., in Geography & Rural Planning, Golestan University, Gorgan, Iran

Behnam Motevaseli

M.Sc. of Geography & Urban Planning

Abstract

Today, industrialization is considered as one of the most important steps towards achieving a multilateral and balanced development in developing countries and because in many Iranian cities, urbanization growth is almost accompanied by industrial growth, establishing industries in the form of industrial city and estates is one of the most significant components of the development sustainable of cities. The general objective of the research is to examine the effectiveness of the industrial city in improving socio- economic and environmental indicators of the city of Mehriz and provide solution for developing industry in this city. Questionnaire and library methods are used to achieve these objectives. It must be noted that in this research after preparing the theoretical framework and generalities of the research, field operations were performed in order to obtain information about the city under study and examine the effects of industrial city. In general, two type of questionnaire (residents of Mehriz and units industry managers) were designed to conduct the research and the SPSS and Excel software programs were used to analyze data. The research hypothesis testing using the chi square, mann-whitney and independent t-test shows that the industrial city caused some improvements in a Mehriz socio-economic conditions so that there is a significant difference in economic indexes (income and saver rate, create and variety engagement, consumption rate of consumer goods and household cost, type and surface area of the housing unit, real estate speculation and increased incentive for participation rate) social indexes (migration rate, tendency to stay for engagement and populate, insurance type, participation rate, literacy and education level, use for collective relation device) between employed and unemployed resident in the industrial city. This, in turn, has result in certain negative environmental impacts such as (water and soil pollution, noise pollution, air pollution and view/landscape pollution.

Keyword: Industry, Industrialize, Industrial Towns, Urban sustainable development, Mehriz city

---

* (Corresponding author) Alinajafi_1159@yahoo.com